

Barn är individer med egna rättigheter och även med speciella behov av skydd och stöd. På bilden håller skolflickor i Gaza i en stor fallskärm under 2011 års sommarspel för skolbarn.

Barnkonventionen mest spridd av alla MR-fördrag

FN:s konvention om barnets rättigheter (*UN Convention on the Rights of the Child, CRC*) är kärnan i FN:s arbete för barns rättigheter. Konventionen tjänar också som grund och hävstång för en rad frivilligorganisationer med engagemang för utsatta barn.

Barnkonventionen antogs den 20 november 1989. Den slår fast att barn inte är vuxnas ägodelar utan individer med egna rättigheter och även med speciella behov av skydd och stöd. Barn omfattas av alla deklamationer och konventioner som gäller mänskliga rättigheter (MR) men när barnkonventionen antogs 1989 var det som det första juridiskt bindande dokumentet för barns rättigheter. FN hade emellertid långt tidigare uppmärksammat barns behov av skydd. 1959 antogs en allmän deklamation med tio principer om barns rättigheter. Eftersom detta dokument inte var juridiskt bindande vann det dock inte någon större genomslagskraft.

1979 inleddes därför förarbetet till barnkonventionen. Att arbeta fram konventionstexten tog tio år och involverade konsultationer och förhandlingar mellan regeringar, organisationer och experter inom olika områden. Barnkonventionen bygger på konsensus – att alla stater är överens om bestämmelserna – vilket förklarar att arbetet tog så lång tid.

Fyra principer ligger till grund för konventionen: alla barn har samma rättigheter, barnets bästa ska beaktas vid alla beslut, alla barn har rätt till liv och utveckling och alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad.

STOR SPRIDNING

Barnkonventionen blev snabbt världens mest spridda och ratificerade fördrag om mänskliga rättigheter och den trädde i kraft året efter antagandet. Sverige var bland de första länderna som signerade (undertecknade) konventionen. Idag har alla FN:s medlemsländer utom två ratificerat den vilket innebär att de lovat att följa konventionen och anpassa sin lagstiftning och sitt arbete för barn efter konventionens innehåll. USA och Somalia har inte ratificerat den men båda har signerat och därmed uttryckt en avsikt att på sikt ansluta sig till konventionen fullt ut.

Tre tilläggsprotokoll till konventionen har antagits. När en regering ratificerat ett tilläggsprotokoll är man internationellt bundet att följa dess innebörd. De första två protokollen antogs i maj 2000 och handlar om barn i väpnade konflikter respektive handel med barn, barnprostitution och barnpornografi. Båda trädde i kraft 2002. Det tredje, som antogs i december 2011, innebär att en överklagandefunktion skapats. När barns rättigheter kränks och det nationella rättssystemet inte skyddar barnet finns det nu möjlighet att överklaga till FN:s barnrättskommitté i Genève. Den svenska regeringen hade i januari 2013 varken signerat eller ratificerat protokollet, trots hård kritik från en mängd organisationer som FN-förbundet, Rädda Barnen och Unicef.

FN har beslutat att den 20 november, barnkonventionens "födelsedag", ska uppmärksammas i hela världen som internationella barndagen. 2011 beslutades att särskilt främja flickors rättigheter genom att göra den 11 oktober till internationella dagen för flickor. Den nya dagen firades för första gången 2012 med barnaktenskap som tema.

SVERIGE GRANSKAS

För var och en av FN:s nio centrala konventioner om mänskliga rättigheter har en kommitté av oberoende experter etablerats. Kommittéerna övervakar att länderna skyddar och bevakar rättigheterna

i de konventioner som de anslutit sig till. Varje land är skyldigt att regelbundet rapportera om hur det går med arbetet att förverkliga dem.

För att övervaka efterlevnaden av barn-

Barnkonventionen som svensk lagtext

Barnrättskommittén har återkommande kritiserat Sverige för att barnkonventionen inte ordagrant återfinns i svensk lagtext. Det finns två metoder för länder som ratificerat konventionen att säkerställa att den efterlevs i det egna landet: inkorporering, vilket innebär att den antas som lagtext, och transformering, vilket innebär att de nationella lagarna anpassas till konventionens bestämmelser.

Den s k transformeringsmetoden har använts i Sverige men barnrättskommittén anser att den inte är tillräcklig och vill att barnkonventionen i stället ordagrant inkorporeras i svensk lag. Särskilt tydlig blir betydelsen av en inkorporering om det uppstår en konflikt mellan barnkonventionen och en annan svensk lag. Enligt dagens system är det då den andra lagen som gäller. Utlänningslagen "vinner" alltså t ex över barnkonventionen, men även annan lagstiftning såsom lagen med särskilda

bestämmelser om vård av unga (LVU).

Under hösten 2012 beslutade regeringen att tillsätta en utredning för att undersöka för- och nackdelar med barnkonventionen som svensk lagtext. Oppositionen vill att den blir det, liksom småpartierna i regeringen. Sverigedemokraterna är emot. Moderaterna har åsikten att barnets rättigheter inte nödvändigtvis stärks genom att göra konventionen till lagtext.

Barnombudsmannen (BO) menar att det finns stora skillnader mellan barnkonventionen och svensk lag på området och har sedan 2009 krävt en utredning. Enligt BO är en av de största utmaningarna hur lagstiftningen tillämpas, det vill säga om barnets rättigheter respekteras i praxis. En inkorporering av barnkonventionen skulle enligt BO ge större genomslag i praktiken och säkerställa att konventionen genomförs i sin helhet.

konventionen finns det i Genève en FN-kommitté för barnets rättigheter, den s k barnrättskommittén. Den består av 18 oberoende experter som väljs på fyra år av barnkonventionens parter (anslutna

Barnen på bilden är föräldralösa och bor på ett barnhem i Man, Elfenbenskusten. När FN-missionen UNOCI renoverade barnhemmet 2011 placerades de minsta barnen i hinkar.

Barn i Badawa, Irak, firar världsvattendagen 2011. Deras skola är en av flera i området som Unicef arbetar med att förbättra.

länder). Den kritik som kommittén formulerar när den granskat ett land är ett kraftfullt redskap för alla de organisationer som arbetar för barns rättigheter.

Inför kommitténs granskning skickar det civila samhället in egna rapporter. Inom det svenska sk MR-nätverket som samordnas av FN-förbundet är Rädda Barnen kontaktorganisation. Sveriges efterlevnad av barnkonventionen har hittills granskats vid fyra tillfällen, senast 2009.

Här följer några exempel på områden där barnrättskommittén då ansåg att Sverige bättre behöver leva upp till konventionens bestämmelser. Kommittén kräver

- att barnkonventionen ordagrant återfinns i svensk lagtext,
- att Barnombudsmannen får mandat att utreda individuella klagomål från barn,

- att alla barn i Sverige skyddas mot diskriminering,
- att gömda barn och papperslösa barn får rätt till utbildning och sjukvård,
- att barnets bästa verkligen utreds och bedöms i asylprocessen,
- att man förebygger självmord bland barn och att insatserna för att förbättra barns psykiska hälsa ökas och
- att barnkonventionen skrivs in i läroplanen.

På några områden har förbättringar ägt rum, men återkommande kritik är bl a att barnkonventionen inte är svensk lagtext (se ruta här intill).

I Sverige ska Barnombudsmannen (BO) enligt svensk lag följa den internationella utvecklingen när det gäller barnkonventionens tolkning och tillämpning. BO följer därför noga den kritik och de

rekommendationer som barnrättskommittén riktar mot Sverige, men också mot de nordiska grannländerna.

FN:S BARNFOND UNICEF

FN:s barnfond Unicef bildades 1946 och är ett av FN:s underorgan. Organisationen är inriktad på att verka för barns skydd, överlevnad och utveckling, speciellt när det gäller barn i utvecklingsländer och krigshärjade länder. Principen är att de mest utsatta barnen först ska få hjälp.

Unicef finns i dag representerat i över 190 länder och territorier, inklusive hårda diktaturer. I över 150 av länderna driver Unicef i samarbete med ländernas regeringar långsiktiga utvecklingsprojekt för utsatta barn. Det är det enda FN-organ som helt finansieras med frivilliga bidrag.

Barn- och tvångsäktenskap

Barnäktenskap är ett mycket stort problem världen över. I utvecklingsländerna (Kina ej inräknat) tvingas var tredje flicka gifta sig före 18 års ålder. Färsk siffror tyder på att det kan röra sig om upp emot 37 000 flickor om dagen. Denna sedvänja får enorma konsekvenser både för de enskilda flickorna och för deras samhällen. Den leder till avbruten skolgång, tidiga graviditeter, negativa hälsoeffekter och fortsatt fattigdom.

Även i Sverige är barnäktenskap ett problem tillsammans med den närbesläkta-

de företeelsen tvångsäktenskap. Enligt en studie av Ungdomsstyrelsen lever 70 000 ungdomar i åldern 16-25 år med oro att giftas bort mot sin vilja. Barn under 18 år kan giftas bort genom att föräldrarna ansöker om dispens. 2012 föreslog en statlig utredning skärpt lagstiftning mot barn- och tvångsäktenskap i Sverige. En proposition väntas från regeringen före valet 2014.

En aktör i FN-systemet som arbetar särskilt med frågan om barnäktenskap är FN:s befolkningsfond UNFPA. Hösten 2012

Foto: FN/Skinder Dehehe

publicerade man en rapport om frågan: *Marrying too young – end child marriage*. Se unfpa.org/endchildmarriage.

Om barnkonventionen (från Barnombudsmannens webbsida)

41 SAKARTIKLAR

Barnkonventionen innehåller 54 artiklar, varav 41 är "sakartiklar" som slår fast vilka rättigheter varje barn ska ha. Resten av artiklarna handlar om hur staterna ska arbeta med konventionen. Sakartiklarna ska läsas som en helhet. Det går med andra ord inte att lyfta ut en sakartikel och läsa den helt skild från de andra. Man brukar tala om att konventionen är "hel och odelbar".

FYRA HUVUDPRINCIPER

Fyra av sakartiklarna i barnkonventionen är vägledande för hur helheten ska tolkas. Artikel 2, 3, 6

och 12 kallas för de fyra huvudprinciperna. När man läser alla övriga artiklar ska man läsa dem med huvudprinciperna "som glasögon".

ARTIKEL 2 handlar om alla barns lika värde och rättigheter. Ingen får diskrimineras. Barnkonventionen gäller för alla barn som befinner sig i ett land som har ratificerat den.

ARTIKEL 3 anger att det är barnets bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet. Begreppet "barnets bästa" är konventionens grundpelare och har analyserats mer än något annat begrepp i barnkonventionen. Vad som är barnets

bästa måste avgöras i varje enskilt fall och hänsyn ska tas till barnets egen åsikt och erfarenhet.

ARTIKEL 6 understryker varje barns rätt till liv, överlevnad och utveckling. Artikeln handlar inte bara om barnets fysiska hälsa utan också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen.

ARTIKEL 12 lyfter fram barnets rätt att bilda och uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör honom eller henne. När åsikterna beaktas ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad.

Det här kan DU göra!

Kom med i den viktiga kampen mot barnäktenskap.
Här är några förslag på vad du kan göra!

1

Påverka den nya lagen om barnäktenskap i Sverige!

Just nu förbereds en ny lag mot tvångs- och barnäktenskap i Sverige. FN-förbundet anser att det kommande lagförslaget bör innebära ett totalförbud mot sådana äktenskap. Vi kan påverka de riksdagsledamöter som ska rösta om lagförslaget!

Kolla upp vilka riksdagsledamöter som finns i din valkrets. Gå in på fn.se/stoppabarnakteskap och hämta fakta och argument om frågan och lagförslaget. Kontakta "dina" riksdagsledamöter och informera dem om det viktiga beslut som riksdagen kommer att ta ställning till före valet 2014.

Om du är aktiv i en FN-förening kan ni agera som förening. FN-förbundets förhoppning är att alla Sveriges riksdagsledamöter under 2013 ökar sin kunskap i frågan om barn- och tvångs-äktenskap för att kunna fatta ett klokt beslut. Var med och påverka politiken!

2

Engagera fler – sprid information!

Många känner inte till att det är möjligt att få dispens för att gifta bort barn i Sverige. Att öka kunskapen om problemet med barnäktenskap är startpunkten för påverkan och engagemang. Genomför en informationsaktivitet på din ort! Från FN-förbundet kan du låna en fotoutställning eller en ny film (20 minuter) om barnäktenskap. FN-förbundet hjälper också till med informationsmaterial och tips. Kontakta kampanjansvariga julia.gerstrand@fn.se för mer information!

4

Sprid Facebooksidan Stoppa Barnäktenskap!

Du som har Facebook har en viktig uppgift. Gilla sidan facebook.com/stoppabarnakteskap och uppmana dina vänner att göra detsamma!

3

Samla in pengar till Flicka-kampanjen eller ge själv en gåva!

Diskriminering av flickor drabbar inte bara individer utan skadar också hela samhället. Att satsa på flickor i utvecklingsländer är ett av de bästa sätten att bekämpa fattigdom och skapa en positiv utveckling. Svenska FN-förbundet samlar in pengar till UNFPA (FN:s befolkningsfond) och dess arbete med att stärka flickors rättigheter och möjligheter. Fokus för insamlingen är att skydda flickor i Etiopien från barnäktenskap och kvinnlig könsstympning. Projektet som pengarna går till är mycket framgångsrikt och bevisar att det går att ändra normer och traditioner om man involverar alla samhällsgrupper i dialog. Skadliga sedvänjor överges inom en generation. Se fn.se/flicka. Starta en insamling på din ort eller ge en gåva på pg 90 00 79-5!